27/01/2021

“Οι Τρεις Ιεράρχες”

/ Ορθόδοξες Προβολές

Του Αρχιμ. Ιακώβου Κανάκη

(Μέγας Βασίλειος, Γρηγόριος ο Θεολόγος, Ιωάννης ο Χρυσόστομος)

Κάθε χρόνο στις 30 Ιανουαρίου εορτάζουμε τους Τρείς Ιεράρχες, τον Μέγα Βασίλειο, τον άγιο Γρηγόριο τον Θεολόγο και τον Ιερό Χρυσόστομο. Και δεν είναι τυχαίος ο συνεορτασμός τους. Γιατί οι άγιοι αυτοί εορτάζουν την ίδια ημέρα; Αφού ο καθένας του έχει ξεχωριστή ημέρα που εορτάζει;

Οι Τρείς Ιεράρχες έζησαντον 4ο αιώνα μ.Χ., και στην εποχή αυτή, είχαν δημιουργηθεί κάποιες ομάδες υποστηριχτών τους. Κάποιοι υποστήριζαν με πάθος τον Βασίλειο, άλλοι τον Γρηγόριο και άλλοι τον Χρυσόστομο, ως τον καλύτερο θεολόγο, ρήτορα, πνευματική μορφή. Υποστήριζαν σε τέτοιο βαθμό κάποιον εξ αυτών, που θύμιζε, ας μας επιτραπεί ο όρος «οπαδισμό», κάτι βέβαια που δεν συνάδει με το πνεύμα του χριστιανισμού. Έτσι, ορίστηκε από την Εκκλησία ο συνεορτασμός τους. Πιο συγκεκριμένα, ο κοινός εορτασμός θεσπίστηκε στα χρόνια του Αλέξιου του Κομνηνού, τον 11οαιώνα, όταν ο μητροπολίτης της Μικράς Ασίας Ιωάννης Μαυρόπους, προκειμένου να δώσει τέλος στις διαμάχες των λογίων για το ποιος είναι ο πιο σπουδαίος από τους τρεις Πατέρες πρότεινε να θεσπιστεί κοινή εορτή των Τριών Ιεραρχών η 30η Ιανουαρίου. Η πρότασή του έγινε δεκτή, η γιορτή

θεσπίστηκελοιπόν και από τότε η μνήμη των τριών αγίων εορτάζεται την τριακοστή Ιανουαρίου με ιδιαίτερη λαμπρότητα.

Και οι τρείς έχουν κοινά χαρακτηριστικά. Και οι τρείς ζουν στην ίδια περίοδο (4ος αιώνας), και οι τρείς αφιερώνουν την ζωή τους στο Θεό γενόμενοι κληρικοί, και οι τρείς αγαπούν την μόρφωση, και οι τρείς έχουν ένα σπουδαίο κοινωνικό και ποιμαντικό έργο και οι τρείς «ενώνονται» με τον Θεό, δηλαδή γίνονται άγιοι. Αυτό που κάνει τους βίους και την διδασκαλία τους τόσο επίκαιρους, αρκετούς αιώνες μετά τον θάνατό τους, είναι η θεόπνευστη γραφίδα τους. Με όσα είπαν και «έζησαν» επηρεάζουν και διαμορφώνουν τις ψυχές πολλών ανθρώπων. Και οι τρείς μίλησαν για τον τρόπο που ο άνθρωπος φθάνει στην κάθαρση της καρδιάς από τα πάθη και περιγράφουν τον «δρόμο» πού γίνεται αυτό το έργο. Μίλησαν επίσης για την αξία της παιδείας. Την χώρισαν στην θύραθεν παιδεία, την οποία αποκτά ο άνθρωπος με την προσωπική του μελέτη και ενασχόλησηκαι στην άνωθεν παιδεία, αυτή που προσφέρει ο Θεός στον άνθρωπο. Αυτοί είχαν και τις δύο, γι’ αυτό και έμειναν στην ιστορία. Είναι οι μορφωμένοι που δεν κυριεύθηκαν γι αυτό από έπαρση και εγωισμό αλλά παρέμειναν ταπεινοί και απλοί. Είναι δύσκολη αυτή η «συνύπαρξη». Από την ιδιαίτερη ενασχόλησή τους με την παιδεία έγιναν και προστάτες της.

Οι Τρείς ιεράρχες έζησαν στον «χρυσό αιώνα» της θεολογίας και της πνευματικότητας. Τόσο αυτοί οι τρείς όσο και αρκετοί άλλοι συνέγραψαν κείμενα, όχι ως καρπό στοχαστικής διάθεσης, αλλά ως ανάγκη να εκφράσουν την αγάπη τους για το Θείο, αλλά και ως απάντηση σε αιρετικές διδασκαλίες, πού αναπτύσσονταν ραγδαία. Το σημαντικό που προσέφεραν είναι μια διασάφηση θεμάτων γύρω από την αλλοίωση της Πίστης που συντελέστηκε εκούσια. Στην προσπάθειά τους να καταγράψουν όσα ζούσαν στην πνευματική τους ζωή και να απαντήσουν στους αιρετικούς, χρησιμοποίησαν όρους της φιλοσοφίας, η οποία και αυτή ανθούσε την περίοδο αυτή. Χρησιμοποίησαν όμως αυτούς τους όρους ως κάλυμμα των όσων ήθελαν να περιγράψουν. Τους νοηματοδότησαν διαφορετικά, όπως έκαναν για τον όρους ομοούσιος και ομοιούσιος. Η μεγάλη προσφορά των πατέρων είναι ότι άγγιξαν και τους λογίους, τους μορφωμένους, την επιστημονική κοινότητα. Αλλά ταυτόχρονα το ίδιο έκαναν και στους λιγότερο πεπαιδευμένους και έτσι η θεολογία περί της«ουσίας και των ενεργειών του Θεού» δεν αποτέλεσαν μια συζήτηση μεταξύ των ειδικών, των θεολόγων και θεολογούντων, αλλά αφορούσε σε όλον τον κόσμο. Ακόμα και στην αγορά οι άνθρωποι, όταν αγόραζαν τα αγαθά που είχαν ανάγκη, μιλούσαν για τα δρώμενα στα θεολογικά πράγματα. Αυτό κατάφεραν οι Ιεράρχες. Οι πιστοί να μελετούν, να ερευνούν, φυσικά και να διαφωνούν, αλλά από πραγματικό ενδιαφέρον. Βοήθησαν τους ανθρώπους στην όντως πνευματική ζωή, και όχι στην τυπική λατρεία. Έκαναν τα μέλη της

Εκκλησίας να νιώσουν ότι έχουν αξία, ότι από κοινού μαζί με τους ιερείς αποτελούν την Εκκλησία. Έδειξαν εν έργω και λόγω ότι η Εκκλησία είναι οικογένεια.

Οι Τρείς Ιεράρχες ήταν πραγματικά μορφωμένοι και ειδικά καταρτισμένοι σε πολλές επιστήμες. Δεν υπήρχε στην εποχή τους αυτό πού λέμε σήμερα ειδίκευση σε μία επιστήμη. Ο μορφωμένος είχε λάβει γνώση και εκπαίδευση σε διάφορες επιστήμες. Φοιτούσε στα μαθηματικά, στην φυσική, στην ιατρική και σε άλλα επιστημονικά πεδία. Δεν εστίαζαν σε κάτι χάνοντας το «όλον». Έτσι, στα συγγράμματά τους βλέπει ο αναγνώστης αυτήν την ευρυμάθεια, το ανοιχτό πνεύμα και βλέμμα τους επί των πραγμάτων. Όλα όμως αυτά στηριγμένα σε μια δυνατή βάση, την πίστη. Πολλά από τα κείμενα των Πατέρων αυτών, των Τριών Ιεραρχών, γίνονται μέχρι και σήμερα θέματα μεταπτυχιακών και διδακτορικών εργασιών γιατί η θεματολογία των έργων του είναι επίκαιρη και σήμερα. Δεν μπορούμε να λησμονήσουμε το έργο «Εξαήμερος» του Μεγάλου Βασιλείου. Πρόκειται για μία εξαιρετική ερμηνευτική ανάλυση των έξι δημιουργικών ημερών, όπως καταγράφονται στην Γένεση, στο πρώτο βιβλίο της Αγίας Γραφής. Θαυμάζεις τον τρόπο που προσεγγίζει τα θέματα, φαίνεται να γνωρίζει την αστροφυσική, την γεωγραφία, την βιολογία, ακόμα «συλλαμβάνεται» ότι ξέρει και φοβερές λεπτομέρειες για την κίνηση των πλανητών, των ουρανίων σωμάτων, αλλά και την ζωή των ζώων.

Τα κείμενα του Ιερού Χρυσοστόμου από την άλλη, έχουν μια ιδιαίτερη αναφορά σε θέματα παιδαγωγικής. Με αφορμή συνήθως την ερμηνευτική προσέγγιση μιας Βιβλικής περικοπής, ο άγιος που τον χαρακτήρισαν «Χρυσόστομο» για το χάρισμα των ομιλιών του, καθίσταται σπουδαίος παιδαγωγός. Αναφέρεται στις ανθρώπινες σχέσεις, στην οικογένεια, στα παιδιά. Μιλάει για την πραγματική φιλία και για την θυσιαστικότητα που χρειάζεται να υπάρχει μεταξύ των ανθρώπων μετατρέποντας την «εγώ-πολη» πού κυριαρχεί σήμερα σε «εσύ-πολη».

Ο Γρηγόριος ο Θεολόγος έχει συν τοις άλλοις και το χάρισμα να γράφει με ποιητικό τρόπο. Καταγράφει με αυτόν τον λυρικό τρόπο αλήθειες, πού η ζωή με αυτές γίνεται ουσιαστική, χαριτωμένη και χαρούμενη. Ο Γρηγόριος είναι άγιος και σαν άγιος είναι «ποιητής». Βλέπει τα πράγματα αλλιώς. Έχει μια αισιοδοξία άλλου τύπου, χριστοκεντρική. Ο Γρηγόριος έλαβε τον τίτλο από την Εκκλησία «θεολόγος» όχι τυχαία. Λέγεται στο μεγαλυνάριο γι’ αυτόν εγκωμιαστικά: «Χαῖρε, θεολόγων Ὁδηγητής, χαῖρεὑμνολόγωνκορυφαῖος καθηγητής, πραότης, ταπεινότης, χρηστότης, ἁγιότης, γραφίςτῶνἀρχαγγέλων, πάτερ Γρηγόριε».

Οι Τρείς Ιεράρχες μας προτρέπουν στην μόρφωση, στην καλλιέργεια της παιδείας, στον πολιτισμό, στις τέχνες και στα γράμματα. Είναι σίγουρο ότι αν ζούσαν στην

εποχή μας, θα χρησιμοποιούσαν την τεχνολογία και τους σημαντικούς καρπούς της όχι όμως με σκοπό την απαξίωση του ανθρώπου και της κοινωνίας, αλλά με σεβασμό στο ανθρώπινο πρόσωπο, αφού κάθε πρόσωπο είναι εικόνα του Θεού.